

Pénzes István

Játék a testtel – a sérült testi identitás megjelenése a pszichoterápiás térben

„A terapeuta mindegyik esetében kell, hogy találjon olyan élmény-mozzanatokat, fantáziákat, ritmust, mozdulat-töredéket, amelyek hasonlítanak a sajátjaihoz. A hasonlóságot saját és páciense testkép-fantáziája között a terapeuta felismeri, és mindezek a hasonlóságok teszik képessé arra, hogy a terápiás illeszkedésben társa legyen a másiknak. A testben hordozott élmények hallatnak magukról, és láttatják magukat, ha a terapeuta a magában fellelt érzés- és élmény-hasonlóságokat beleforgatja a terápiába.” (Erdélyi, 2010, 112.)

Bevezetés

Az önsértő és a testük átalakítását tervező páciensekkel való munka során a testi identitás kérdése elemi erővel kerül a fókuszba. A test ilyenkor egyszerre cselekvő alanya és célzott tárgya történéseknek, a cselekvő és a szenvedő között helyezkedik el a keletkező potenciális térben átmeneti tárgyként. A test destrukcióját, de/konstrukcióját a potenciális térben zajló játéknak tekintem, melyben egyszerre romboló és teremtő aktivitás rejlik. A pszichoanalitikusan orientált pszichoterápia áttételi és viszontáttételi folyamataiban ez zavart kelt: a páciensek bevonnak a sértett testhatáraik körüli feszült élményvilágba, a felbolyduló mintha-térben ügyelnem kell, hogy megőrizsem állandóságom és a pszichoterápia kereteit.

A test az alábbi Winnicott-ábrába illeszthető az illúziókból kialakuló átmeneti tárgyként (Kafka, 1969). Kapcsolati képződménnyé válik, mely magán viseli a tudattalan fantáziák és a korai tárgykapcsolati viszonyok (Segal, 1997) lenyomatát. Egyszerre kapcsolati termék és kapcsolatszabályozó. A test a pszichoterápia potenciális terében olyan jelentések hordozója lesz, mint az anya-gyermek diádban az átmeneti tárgy. Önmagán túli tartalmak kapcsolódnak hozzá, a korai kapcsolat és a későbbi kapcsolatok lenyomata egyaránt megjelenik rajta.

Figure 1

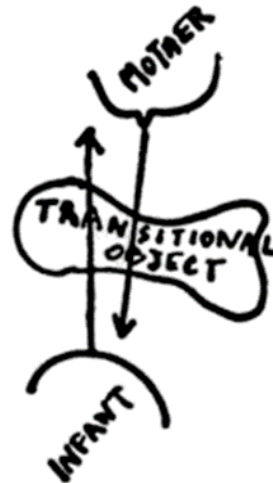

Figure 2

(Forrás: Winnicott, 1953, 92.)

A test destrukciója tárgykapcsolati olvasatban a depresszív pozíciót (Segal, 1997) illetve a szeparációval, a veszteséggel szembenező gyász munkát helyettesítő folyamat, melynek az elrejtőzés vágya erősebb az új kapcsolati lehetőségek felfedezésének örömeinél. A test határainak megbontása, a test természetes életébe való erőszakos beavatkozás destruálja az időélményt, összemosza a múltat és a jelent, elhomályosítja a jövőt (Fischbein, 2017). A páciensek sajátos kreativitása a változás tagadásának szolgálatába szegődik, példáját adva az el nem ért depresszív pozíciónak és a fokozott szeparációs szorongással való együttélés egy lehetőségének (Winnicott, 1949).

Az alábbi pácienseknél a testük körüli események töltik be a máskor fantáziákkal, verbalizálható áttételi képződményekkel benépesülő átmeneti teret. A test nyelve a kötődési helyzetekhez kapcsolódó érzelmek, az implicit kapcsolati tudás, a tudattalan fantáziák tartalmait képezi le (Erdélyi, 2010). Destruktív, szadisztikus képzetek, álmorészletek árulkodnak arról, milyen szorongásokat igyekeznek uralni a páciens, ha a fenyegető, elfogadhatatlan fantáziavilág helyett a testével történetekre koncentrálnak (Fischbein, 2011). A személyiségfejlődés korai zavarából fakadóan hiányos énsztruktúrát korrekatív módon a testi élmény horgonyozza le. A sértett, csonkított test hordozza a korai anya-gyermek kapcsolat traumáit, és nyújt egyszerre vigaszt a pregenitális szexualitás izgalmainak felébresztése által (Gardner, 2001).

A nyelv előtti, a verbálisan kifejezhetetlen élménytartomány vezetett az elsődleges verbális pszichoterápiákban ahhoz, hogy a magam számára a költői nyelvet hívjam segítségül. A *reverie* Bion (1962) által bevezetett fogalom, az egyszerre befogadó és átalakító, merengő anyai állapotot igyekeznek megragadni. Az anya ilyenkor projektív és introjektív módon lép kapcsolatba csecsemőjével, érteni és értelmezni igyekeznek annak belső állapotait (befogadja béta elemeit), majd pedig visszatükrözni neki a saját tapasztalatát óróla (a béta elemeket alfa elemekké alakítja). A *reverie* állapotában a pszichoterapeutában felidéződő versek az analitikus harmadik (Ogden, 1994) helyén jelentek meg az interszjektív térben, a közösen átélt élményvilág leképezéséhez

vettem őket kölcsön. A pszichoterapeuta reverie állapota zaklatott, elárasztják a páciens megmunkálatlan testi állapotai és tudattartalmai, azaz béta-elemei, ez a küzdelem képződik le benne. Az analitikus harmadik a depresszív pozíció fájdalmát artikuláló költői szöveg által volt kitapintható számomra. Szublimáltan is szorongató testi metaforáikkal jutottak eszembe József Attila költeményei.

Első esetpélda – Emma

*Majd eljön értem a halott,
Ki szült, ki dajkált énekelve.
És elmúlik szívem szerelme.*
...
*Széthull a testem, mint a kelme,
mit összerágtak a molyok.
S majd összeszedi a halott,
ki élt, ki dajkált énekelve.*

(József Attila: Majd... – töredék, 1937)

A harmincas évei közepén járó nyugtalan tekintetű, kétségbeesett Emma súlyos öngyilkossági kísérlet után keresett meg. Sudár termetű, de görnyedten járt, barna haját összefogta, ruháiban inkább elrejtette, mintsem megmutatta magát. Szakmája szerint műszaki értelmiségi a versenyszférában. Néhány héttel a találkozásunk előtt még kórházban volt, először sebészetben, azután rövid ideig pszichiátrián. Azóta munkahelyére sem ment vissza, nehezen találja a helyét, de szeretne mihamarabb megerősödni. Szerelmi csalódás érte, utána történt az önsértése: borotvapengéket tört össze, majd lenyelte őket.

Első gondolataimban felmerült az átmeneti pszichózis és droghasználat is, de egyik sem nyert alátámasztást később. Kérdéseim nyomán kiderült, hogy az öndestruktív cselekvést rejtett depresszív időszak előzte meg, melynek során Emma dolgozott, és baráti kapcsolatait sem hanyagolta el. Kétségbeesését akkoriban titkolta, kapcsolati csalódása fokozatosan hatalmasodott el rajta. Közös munkánk elején nehezen tudtam megítélni állapotát, önvészélyeztetésének súlyosságát. A pszichoterápia potenciális tere megtelt részemről is félelmekkel, nehéz volt megbíznom benne, magamban és kapcsolatunk megtartó erejében.

Első találkozásaink során életvezetésében relatíve jól működő, gondolatait, érzelmeit változatosan kommunikáló páciens alakja rajzolódott ki. Élettörténetének meghatározó traumája anyjának elvesztése kétéves korában. Négy évvel idősebb nővérével maradtak anya nélkül, apjuk egy-két éven belül összeházasodott mostohájukkal, és nemsokára megszületett öccse. A kisgyermekkor fájdalmát –

melyről kevés emléket tud felidézni – sikeres iskolaévek követték, kollégium, egyetemi felvétel és sikeres műszaki diploma.

Kapcsolati életében megjelentek gyerekkortól barátságok, serdülőkortól a szerelmek. Kötődési viselkedésében biztonságra, kölcsönösségre törekedett. Egy hosszabb párkapcsolatát rövidebbek követték, majd magányos egy-két év, utána pedig a közelmúlt megrázó csalódással végződő szeretői kapcsolata.

A megidézett, traumatikus módon megszakadt anyakapcsolat romboló, „halálos” azonosulási mintákkal fenyegetett. Explicit emlékeket nem tud felidézni az élő anyáról, első felidézhető anya-élményei már a gyász időszakából valók. Az anya nem-léte jelentette számára az anyát. Az anyai kapcsolat helyén a veszteség, a hiány érzésvilága uralkodott el.

A párkapcsolati veszteség traumája az eredeti traumát idézte, az anya elvesztésének artikulálhatatlan fájdalma ismétlődött. „A lény, aki kielégíti a szükségleteket (vagyis az anya) nem tud más nyomot otthagyni, mint a nem létezését, a nem-létét. Az, ami létezést kölcsönöz az anyának, az elsődleges azonosulás...” (Kristeva, 2007, 12.)

Az anyával való elsődleges azonosulás leírásához Kristeva Platón „khora” fogalmát kölcsönzi, ami a megnevezés előttit, egyben a preszimbolikust jelenti. Az anyai kapcsolat tere ez, korai impulzusok, késztetések, prereflektív érzelmek „archaikus, pulzionális és anyai territórium”. A költői nyelv határokat áthágó, (pre)incesztuózus dinamikája ugyanezt képezi le, egyszerre preszimbolikus (szemiotikus) és szimbolikus, zavarbaejtő és felszabadító, az elsődleges csábítás és anyai bizalom (*maternal reliance*) jegyeit hordozza (Kristeva, 2014).

A páciens az önmaga által megsértett testével egyszerre kapaszkodik, mert figyelmet követel, és igyekszik elszakadni azáltal, hogy uralmat gyakorol teste felett (Hermann, 1943). A saját test az anyai összeolvadás helyzetében jelenik meg, jelen esetben veszélyes, romboló pozícióban. Testét a páciens az anyai tárgy elvesztésének drámáját felidézendő használja, a veszteség önmaga elveszejtésének formájában jelenik meg. Az elvesztett anya hiánya, nem-léte a létező anyához hasonlóan kötődési területet ad, melynek „domborzatát” a hiány formálja (Lombardi, 2011).

Az áttételi-viszontáttételi folyamatok szintjén az átmeneti tárggyá váló test „nyughatatlan harmadikként” jelenik meg kapcsolatunkban, akivel mindenképpen foglalkoznunk kell. A sértett test mint burjánzó átmeneti tárgy elárasztja a páciens és a pszichoterapeuta élményvilágát, gátolja az új átmeneti jelenségek szabad képződését, ezáltal a gyógyulás folyamatát. Renata Gaddini (1978) az átmeneti jelenségek negatívját látja a testi tünetképzésben. A fantáziák a testben, a testtel összekapcsolva keletkeznek, a veszteség nyomán a tárgy közelsége így lesz megidézhető. A gyötrődő, pusztuló test nemcsak szimbolizálja az anyát, hanem preszimbolikus módon, a pszichés ekvivalencia (Segal, 1997) szintjén maga lesz az anya. A halott anya a pusztulásban kel életre, ezzel veszélyeztetve a páciens.

A terápiás cél a fantáziák, kapcsolatok, a jelen realitás életre keltése, a test áldozatból cselekvővé, örömforrássá változtatása, az önromboló testi metaforák elválasztása a testtől.

*Ha nem ölelsz, falsz, engem vernek
a fák, a hegyek, a habok.
Én úgy szeretlek, mint a gyermek
s épp olyan kegyetlen vagyok...*

(József Attila: Ha nem szorítsz – töredék, 1937)

A fenyegető környezet ellen az anya adhat menedéket. Elvesztése következtében megszűnik a védelem, Emma újra és újra a fenyegetettség állapotába kerül. Az alábbi órarészlet a fenyegetettség és fenyegetés kettős jelenlétét példázza. Emma fenyegetettség érzése és ahhoz kapcsolódó fantáziái számomra fenyegetőek. Az álom és a valóság között közvetlen kapcsolat létesül, a páciens egyszerre van jelen mindkettőben.

Emma a fotelban ülve hosszan kinéz az ablakon, és felidézi egy álmát a közelmúltból. „*Álmomban kiestem az ablakon, semmi bajom nem történt, csak a kezem tört el. Egy ház ablakán... mintha itt lennék.*” Miközben hallgatom, rádöbbenek, hogy álma lejátszódhatna a rendelőben is. Belépünk a jelenbe, tekintete az ablakon, majd így folytatja. „*Ha innen kiesnék, meghalnék.*” Itt mindketten elhallgatunk, a feltételes mód olyan eseményt vázol, melyet nem tudunk nem elképzelni „*Gyerekkoromban a negyediken laktunk, volt erkélyünk, ahogy emlékszem.*” Az emlékezés során a múlt felé indulunk, fájdalmas, de a rémisztő jelennél kezelhetőbb. Az óra során felidéződnek gyermekkori emlékei, melyek kiskori otthonához köthetőek. Az álom egyrészt kapcsolatba hozható öndestruktív fantáziáival, másrészt utat nyitott az anya elvesztését követő időszak emlékeihez, bennük felidézve az apa, a nővér, a mostohaanya és a születő öcs alakját.

Olyan lélektani tér mutatkozik meg itt, jellemzően a páciens tere, melyet az álom és valóság összemosódása jellemez, egy mágikus tér, amelyben az öngyilkossági kísérlet idején is lehetett (Winnicott, 1970). A páciens teste az álomban és az álomhoz kapcsolódó képzetben veszélyben van, és veszélyezteti a környezetét. Én fenyegetve érzem a pszichoterápiás kapcsolatot és magamat is mellette. Az anya korai elvesztéséhez kapcsolódó artikulálatlan harag is feléled ekkor. Szavakba öntve: „Hogy teheti ezt magával anya, hogy teheti ezt velem?” Ebben az időszakban ennek az érzésnek a közös elviselése lehetett az elérhető terápiás cél. A bizalom épülése zajlott, az elviselhetetlen érzések közösen elviselhetővé tétele. A pszichoterapeuta átalakító tárgyként (*transformational object*, Bollas, 1979) volt jelen. Az átalakítás kínjainak elviselésében segítettek a költői szövegek, melyeknek szintén átalakító szerepük van. Az alfa-elemek mögött a költői alkotás teret hagy a béta-elemeknek is, ezek közvetítője a ritmus, a szavak hangzásának hangulata, az olvasóban keletkező testi érzések. Nekem abban segítettek, hogy türelmesebb legyek, hogy az átmenet a béta-elemek alfa-elemekké alakulásában ne legyen túl gyors, ne haladják meg a páciens teherbírását.

Az előbb felidézett pszichoterápiás óra során a trauma megjelenése, álomban, képzeletben fordított szerepekkel való lejátszása fordulópontot jelentett. A felidézett álmhoz kapcsolódó realisztikus párhuzam, az ablakon való kiugrás lehetősége által váratlanul szembesültem a páciens elvesztésének lehetőségével, ahogy hajdanán neki kellett az anyjával.

A korai elszakadás traumája vezet Emma késztetéseihez, melyek által önmagát szakítaná ki a kapcsolataiból, a világból. „Az elszakadásra törekvést reakcióképződésként, a megkapaszkodás ösztönének elhárításaként, de egyszermind a passzívan elviselt erőszakos elszakítás ismétléseként kell felfognunk.” (Hermann, 1943/1984, 94.)

A következő időszakban a depresszív érzésvilággal való küzdelem zajlott. A gyermekkori veszteséggel való szembenézés nem volt elkerülhető, a közelmúlt szerelmi csalódása nyomán ezek megelevenedtek. Emma életében a veszteségek láncolata vezetett vissza a múltba, a fiatal felnőttkor kapcsolati csalódásai után felidézte a kamaszkor magányos kollégumi éveit. A serdülőkor előtti időszak érzésvilágában meghatározó volt az apáért való küzdelem a mostohaanyával. Az anya elvesztésének még korábbi időszakából felidéződtek halvány emlékek, melyek általában nővéréhez kapcsolódtak. Az anya hiánya és a közelsége utáni vágyakozás jelent meg a nővére általi vigasztalásban.

Az áttételi dinamikát az apához és a férfiakhoz fűződő bizonytalanság mellett meghatározta a gyászban annak idején mellette álló nővér alakja. A bátortalan, tétova kapcsolatkeresés és a vigasztalódás átélése egyszerre jellemezték kapcsolatunkat, a bizonytalanság és a biztonság tapasztalata kéz a kézben jártak. Óvatossága személyes életét is áthatotta ebben az időszakban. Az ismerkedésre nehezen szánta rá magát, inkább baráti kapcsolataira támaszkodott. A pszichoterápia ideje alatt munkahelyet váltott, így már semmilyen formában nem kellett kapcsolatba lépnie az őt elhagyó férfival.

A két éves pszichoterápiás munka előrehaladtával újra örömet talál a túrázásban, erdőjárásban. Barátaival megy a természetbe, ami várja, körülveszi, szépségével, érdekességével lenyűgözi, tehát anyai minőséget is hordoz. Egy ilyen alkalommal szövődik az új párkapcsolata. Baráti társaságába bekerül egy férfi, akit közel enged magához.

...örizlek kérő tenyerekkel:

buzaföldekkkel, fellegekkel.

....

Hajnalban nyújtózik az erdő,

ezer ölelő karja megnő,

az égről a fényt leszakítja,

szerelmes szívére borítja.

(József Attila: Áldalak búval, vigalommal, 1928)

„A fák, a hegyek, a habok” már nem „verik” a pácienszt, aki kimerészkedik újra a természetbe, kapcsolatba mer kerülni újra egy fiúval. Az erdő verés helyett már ölelésre tárja a karját, a szerelem a pusztulás helyett az élet lehetőségét adja. József Attila halált megformáló poétikájával (Bókay, 2004) ellentétes irányú mozgás zajlott Emma pszichoterápiájában. A halál felől indultunk az élet felé, a megdermedő és kiforrott befejezés felől az eleven rendetlenség és esendőség felé.

Második esetpélda – Lara

*mindig tőled félttem, Apu.
luftwaffe. gombnyomás-agyú.
csinosra nyírt bajusz.
világos árja szem, két kék kapu.
panzermann, páncélos, Apu –
...
sötét manó.
tíz voltam, hogy lezárt a kriptá.
húsz: meg akartam halni,
hogy hozzád jussak vissza, vissza.
azt hittem, a csont is jó.

de visszaszerzett a világ,
a nagy üstfoltozó.
s már tudtam mi a tennivaló.
magamnak megalkottalak:
meinkampf-szemű, sötét alak...*

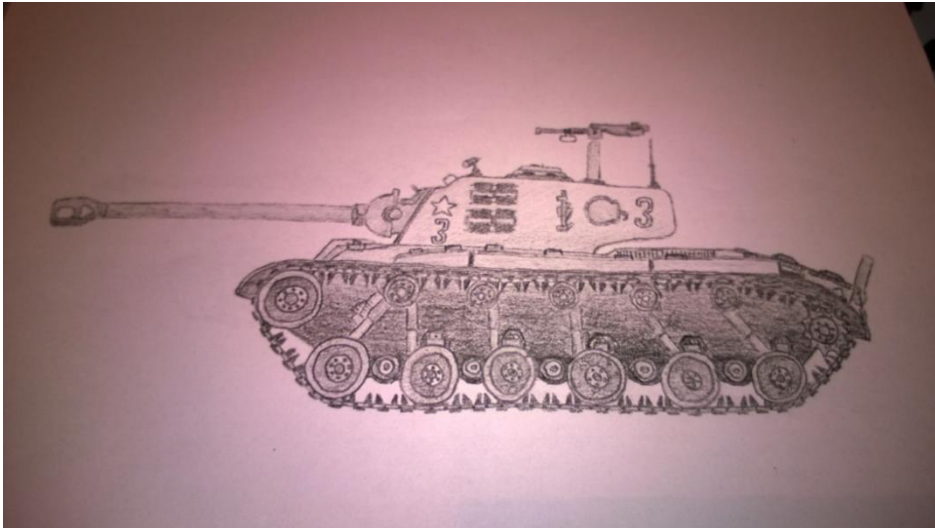
(Sylvia Plath: Apu)

Az alábbi esetillusztráció az elvesztett apa utáni vágyakozás és az apa elleni küzdelem világába enged betekintést. Az egymással küzdő érzések ambivalenciája a saját testtel való küszködésben teljeseedik ki. A halott apa alakja úgy válik megemészthetővé, hogy egyben átalakítja a pácienszt. Sylvia Plath teste áldozatul esett (Bókay, 2002), Lara teste a mássá válás útján indult el a rombolás és a kreativitás összefonódásával.

A serdülőkora első éveiben járó Lara anyja keresett meg az apa öngyilkosságát követően, aki már évekkel korábban a tengerentúlra vándorolt. Az anya kétségbeesett és reményvesztett volt lánya sorsa felől, akinek akkoriban még szívrohamot említett az apa halála okaként. A pszichoterápiával egy időben a lány nyomozása is zajlott, ami idővel elvezette őt az igazsághoz. Az anya aggodalma Lara szomorúságán túl a lánysága rejtegetéséhez, tagadásához is kapcsolódott. A telefonos bejelentkezés, néhány mondatos helyzetleírás után közös szülő-serdülő első interjú mellett döntöttem. Látni szerettem volna lányt és anyát együtt, szembesülni kapcsolatuk jelenével, fizikai valóságával. A beszélgetés után egy apjától búcsúzó és nőiségével harcban álló lány képe bontakozott ki előttem.

Lara szülei kicsi korában különváltak, a sikeres informatikus apa nem sokkal később másik földrészre költözött. Az anya néhány év útkeresés után összekötötte az életét egy „megbízható és szigorú” tanáremberrel, akitől utána két lánya született. Serdülő páciensem húgai a terápia kezdetekor két-, illetve háromévesek voltak. Fontos kötődési személyek az apai nagyszülők voltak még számára, akiknél évek óta minden második, „apás” hétvégéjét töltötte.

Közös munkánk elején a bizalom megteremtése volt az elsődleges cél. Lara bizonyosságot szeretett volna afelől, hogy nem vagyok az anyja embere, nem akadályozom az apja elvesztése utáni nyomozásban, nem harcolok a nőiségéért és a fiús stílusa ellen. Találkozásaink témája több hónapon keresztül egy olyan háborús, tankos számítógépes játék volt, melyet apjával együtt (egy csapatként) játszott a világhálón a szülő elvesztése előtti hónapokban. A játék során harcostársak voltak, egy csapatban voltak a tankjaik, és vállvetve küzdöttek az ellenségeikkel. Az alábbi rajzokat Lara készítette a pszichoterápiának ebben az időszakában.

Egy II. világháborús amerikai tank képe

Egy saját harckocsi képe a virtuális valóságból

A pszichoterápia során Lara testével való viszonya az apjához kapcsolódó gyászfolyamat mentén alakult. Az elvesztett apáról kevés szó esett, emlékképek, közös epizódok ritkán kerültek szóba. A tankok világa, háborús események, történelmi kérdések, harcművészetek annál inkább. Az apa önpusztításával való szembesülést a háborús események iránti érdeklődés tette elviselhetővé a lány számára. A háború általi pusztítás és pusztulás mitológiája vált az apai halál feldolgozásának eszközévé. Lara fantáziái ezek körül csoportosultak. Egy-egy téma részletesebben megjelent, mesélt a hozzá kapcsolódó érdeklődéséről, érzéséről. Egyre inkább körvonalazódott az igénye arra, hogy ilyenkor meghallgassam őt, és hozzáfűzzem a gondolataimat. Közöttünk is kialakult az együtt játszás helyzete, azon kaptam magam, hogy én is aktívan alakítom a beszélgetéseinket, olykor magam is vettem fel témákat. „Tankjaink egymás mellett haladtak”, mint korábban az apával, és az ellenségei is egyre inkább körvonalazódtak körülöttünk.

Közben az apai nagyszülőknél nyomozta az apa halálának körülményeit. Lassan összeállt a kép számára a szülő előtte titkolt öngyilkosságáról. Ennek hatására még nagyobb lendülettel vetette bele magát a játékok, a filmek és a testedzés világába. Az áttételi folyamatokat végig meghatározta az apai együttes élmények keresése. Megmutatta játékvideóit, mesélt továbbra is a témában látott filmekről, várta válaszeit, hozzáfűzéseimet. A gyászfolyamatba olyan módon kapcsolódtam, hogy lehetőséget és felületet adtam az áttételi fantáziák kibontakozásának, ezáltal a megőrzött és újraalkotott belső apakép megszilárdításának.

Viszontáttételem áttételéhez illeszkedett, az apa-lány kapcsolat dinamikáját mutatta. Apai érdeklődést és gondot éltem át, érdekelt és vonzott Lara fiús világa, miközben aggodalmat éreztem elnyomott nőisége viszontagságai miatt. Apja jelenléte egyre inkább kirajzolódott belső világában, fokozott azonosulási vágya tükröződött külsején, érdeklődésében.

Az anyával való együttélés konfliktusai beszűrődtek a hétköznapokról szóló beszámolóiba. A nőiség elől menekülve anyja hatása elől is menekült. Az apa eltűnése preödipális, szimbiotikus és elnyeletéses félelmeket keltett életre benne, nehezen tudta

szabályozni a távolságot anyja és önmaga között. Anyja és második férje gyerekei, kicsi testvérei által anyja hatalma egyre nőtt a családban, érzelmi hozzáférhetősége viszont csökkent Lara számára. Az anya nem fogadta el egyre fiúsabb külsejét és szokásait, a napi harcok mellett egyre nagyobb lett a távolság közöttük. Nehezen hangolódtak egymásra, egyre kevesebb időt töltöttek együtt. A nevelőapa kapcsán az ellenállás különböző formái képeződtek le. A férfi ritkán jelent meg Lara beszámolóiban, vele kapcsolatos kérdéseimre tömondatokban válaszolt. Az anya nemkívánatos tartozékának tekintette, apai szerepbe nem engedte őt a kapcsolatukban. Létezése a valóságos apa hiányát még világosabban kirajzolta.

Az anyától való eltávolodással párhuzamosan az apa szüleivel a kapcsolata egyre inkább felértékelődött. A terápia lezáró időszakában a néhány kerülettel távolabb lakó apai nagyszüleihez készült költözni. A belül átélt fiú- és férfi-érzések kidolgozásában, az apa gyászolásában a harcok, páncélosok, háborúk világán át kísértem Larát pszichoterápiája két évében. Az apa homályos körülmények közötti, eltűnésszerű elvesztése a virtuális és a valóságos tapasztalati világot egyszerre érintette. A virtuális valóság illékonyasága és a test valóságának anyagisága továbbá olyan ellenpontokat jelentettek Lara világában, melyek között mozogva igyekezett oldani belső feszültségét. Az előbbi mágikussága menedéket jelentett számára, az utóbbi realitása által pedig saját, megszenvedett testi önazonosságát igyekezett kialakítani a világban.

A serdülőkor viharában nehéz volt eldönteni, hogy a férfiszerep kipróbálása mennyire lesz tartós Lara esetében. A transzszexuális vágyakozás a fantáziák, a viselkedés szintjén jelent meg elsősorban, a tényleges testi átalakítás tervét nyíltan nem fogalmazta meg Lara. A szexuális vonzalmait rejtetten kezelte, kortársai közül nem emelkedett ki vágyott fiú vagy lány. Kérdéseimet erre vonatkozóan finoman elhárította, amit elfogadtam, és nem vártam mindenáron válaszokat. A céлом elsősorban a férfiasság vonzásában bontakozó és bizonytalan kilátású élményvilágnak a kidolgozása, átélhetővé, önmaga előtt vállalhatóvá tétele volt Lara számára.

Az apa alakja a terápia során hol élesebben, hol ködösebben körvonalazódott. Az anyával zajló viták háttérben feltűnt a rendet teremtő apa alakja. Az apa utáni ödipális vágyakozás negatívjának tekinthető az előtérben eluralkodó romboló anya. Lara magára marad anyjával, ketten küzdenek, nem oldja fel a duális helyzet feszültségét a megmentőként beavatkozó apa. A hiányos ödipális szcénában Lara magából formál férfiszzerű, apai alakot, kitöltve a hiányt.

*Emlékek, kicsi ólomkatonák,
kikért annyira sóvárogtam én
s akiknek egyengettem szuronyát -
törökök, búrok, gyűljetek körém!
Kis ágyúk, ti is álljatok föl rendben!
Nehéz a szívem. Védjete meg engem!*

(József Attila: Könnyű emlékek)

Konklúzió

A bemutatott esetekben a veszteség keltette érzéseket igyekeztek a páciensek uralni testük bevonásával. Az elvesztett tárgy feletti uralmat testük rombolása és megváltoztatása által próbálták visszaszerezni. A pszichoterápia a saját testtel való küzdelembe avatkozott bele. A páciensek egyszerre voltak segítségkérők és elutasítók, a terápiás kapcsolat, miközben kötődési felületet képezett, a rombolás terepe is volt (Lombardi, 2008). Ez a kettősség zaklatottá, de egyben gyümölcsözővé is tette a vizionálttételi folyamatokat. A pszichoterápiás teret elárasztó béta-elemek átalakítása (Bion, 1962) során néhány, témájában a páciens élettörténetéhez, élethelyzetéhez illeszkedő költemény felidézése tette hatékonyabbá a pszichoterapeuta számára a reverie állapotában a béta-elemek alfa-elemekké alakítását.

Felhasznált irodalom

- Bion, W.** (1962). *Learning from Experience*. New York: Basic Books.
- Bókay A.** (2002). A vallomás és a test poétikája: Sylvia Plath és József Attila új tárgyiassága. In: Rácz I. és uő. (szerk.): *Modern sorsok és késő modern poétikák: Tanulmányok Sylvia Plathról és Ted Hughesről (79-116)*. Budapest: Janus/Gondolat.
- Bókay A.** (2004). *József Attila poétikái*. Budapest: Gondolat.
- Bollas, C.** (1979). The transformational object. *International Journal of Psychoanalysis*, 60: 97-107.
- Campbell, D.** (1995). The role of the father in a pre-suicide state. *International Journal of Psychoanalysis*, 76: 315-23.
- Erdélyi I.** (2010). „Bőrünket vásárra.” A test a pszichoterápiában. In: Uő: *Mágikus és hétköznapi valóság (99-114)*. Budapest: Oriold és Társai.
- Fischbein, J. E.** (2011). Psychosomatics: A current overview. *International Journal of Psychoanalysis*, 92: 197-219.
- Fischbein, J. E.** (2017). Configurations of time, the body and verbal communication: Temporality in patients who express their suffering through the body. *International Journal of Psychoanalysis*, 98: 323-341.
- Gaddini, R.** (1978). Transitional object origins and the psychosomatic symptom. In: Grolnick, S. A., Barkin, L. (eds): *Between Reality and Fantasy: Transitional Objects and Phenomena (112-131)*. New York: Aronson.
- Gardner, F.** (2001). *Self-Harm: A Psychotherapeutic Approach*. New York: Routledge.
- Hermann I.** (1943/1984). *Az ember ősi ösztönei*. Budapest: Magvető.
- József Attila összes versei (2007)*. Budapest: Osiris.

Kafka, J. S. (1969). The body as transitional object: A psychoanalytic study of a self-mutilating patient. *British Journal of Medical Psychology*, 42(3): 207-212.

Kristeva, J. (1982/2007). A szerelem abjektje (L'abjet d'amour). *Thalassa*, 18(3-4): 3-27.

Kristeva, J. (2014). Reliance or maternal eroticism (La reliance, ou l'erotisme de maternal). *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 62(1): 69-88.

Lombardi, R. (2008). The body in the analytic session: Focusing on body-mind link *International Journal of Psychoanalysis*, 89: 89-109.

Lombardi, R. (2011). The body, feelings and the unheard music of the senses. *Contemporary Psychoanalysis*, 47(1): 3-24.

Ogden, T. H. (1994). The analytic third: working with intersubjective clinical facts. *International Journal of Psychoanalysis*, 75: 319

Segal, H. (1997). *Bevezetés Melanie Klein munkásságába*. Budapest: Animula.

Sylvia Plath versei (2002). Budapest: Európa.

Winnicott, D. W. (1949/1982). Mind and its relation to the psychesoma. In: *Uő: Through Paediatrics to Psycho-Analysis. Collected Papers* (243-254). London: Hogarth.

Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena – A study of the first not-me possession. *International Journal of Psychoanalysis*, 34: 89-97.

Winnicott, D. W. (1970/1974). The fear of breakdown. *International Review of Psycho-Analysis*, 1:103-107.